

**GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
TỈNH HÀ TĨNH**

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VINH

KỶ YẾU HỘI THẢO KHOA HỌC QUỐC GIA

PHẬT GIÁO HÀ TĨNH

**TRONG DÒNG CHẢY LỊCH SỬ - VĂN HÓA
PHẬT GIÁO VIỆT NAM**

NHÀ XUẤT BẢN TÔN GIÁO

MỤC LỤC

- ~ Phát biểu khai mạc Hội thảo Khoa học Quốc gia “Phật giáo Hà Tĩnh trong dòng chảy lịch sử- văn hóa Phật giáo Việt Nam” (Hòa thượng Thích Bảo Nghiêm) 13
- ~ Một số hình ảnh Hội thảo 17
- ~ Báo cáo đề dẫn Hội thảo Khoa học Quốc gia “Phật giáo Hà Tĩnh trong dòng chảy lịch sử - văn hóa Phật giáo Việt Nam” (PGS. TS. Nguyễn Quang Hồng) 24

Phần 1:

VỊ TRÍ, VAI TRÒ CỦA PHẬT GIÁO HÀ TĨNH TRONG LỊCH SỬ - VĂN HÓA PHẬT GIÁO VIỆT NAM

- ~ Khái lược về Phật giáo Hà Tĩnh: Lịch sử, hiện tại và một vài đặc điểm (PGS. TS. Chu Văn Tuấn) 31
- ~ Một số đặc trưng cơ bản của Phật giáo Hà Tĩnh trong lịch sử Việt Nam (PGS. TS Đinh Quang Hải) 48
- ~ Căn sớ thống nhất thời gian, không gian Phật giáo được truyền bá vào Việt Nam (PGS. TS Nguyễn Quang Hồng) 67
- ~ Phật giáo Hà Tĩnh đồng hành cùng dân tộc (ThS. Trần Thị Minh Nga) 79
- ~ Hà Tĩnh, khởi nguyên Phật giáo Việt Nam (Hòa thượng, TS. Thích Đồng Bổn) 85
- ~ Phật giáo Hà Tĩnh: Đi lên từ lịch sử về vang (Hòa thượng, TS. Thích Đồng Bổn) 96

~ Vài thu hoạch từ tìm hiểu di sản văn hóa Phật giáo Hà Tĩnh (GS. TS Hồ Trọng Ngũ)	102
~ Phong trào Chấn hưng Phật giáo ở Nghệ - Tĩnh trong nửa đầu thế kỷ XX và sự ra đời của hội thiện sinh trung kỳ (TS. Dương Thanh Mừng)	119
~ Phật giáo Hà Tĩnh nhìn từ chùa Hương Tích và chùa Chân Tiên (PGS. TS. Trịnh Sâm)	142
~ Ảnh hưởng của Phật giáo ở Hà Tĩnh đối với đời sống văn hóa tinh thần nhân dân hiện nay (PGS. TS Nguyễn Đình Lê, TS. Võ Thị Hoài Thương)	156
~ Vai trò của Lý Nhật Quang trong quá trình hình thành và phát triển Phật giáo Hà Tĩnh (Đại đức Thích Tục Lượng)	170
~ Phật giáo Hà Tĩnh trong dòng chảy Phật giáo thời Mạc (ThS. Phan Đăng Thuận)	193
~ Một số nguyên nhân dẫn đến khủng hoảng của Phật giáo trên đất Hà Tĩnh từ cuối thế kỷ XIX đến Cách mạng tháng tám năm 1945 (TS. Trần Quốc Bảo, NCS. Nguyễn Thị Kim Sang)	204
~ Tiến trình chấn hưng Phật giáo ở trung kỳ và Phật giáo Hà Tĩnh giai đoạn 1930 - 1945 (ThS. Trương Thị Phương)	217
~ Phật giáo Hà Tĩnh thời chấn hưng (1930 - 1945) (Hoà thượng Thích Hải Ấn)	227
~ Vài nét về Phật giáo Hà Tĩnh từ sau Cách mạng tháng tám năm 1945 đến nay (TS. Nguyễn Văn Tuấn)	235
~ Vai trò của Phật giáo trong đời sống xã hội ở Hà Tĩnh (ThS. Phan Quốc Khánh)	249
~ Du lịch tâm linh - Con đường hoàng pháp (Thượng tọa Thích Chiếu Tuệ)	256

- ~ Nhìn nhận, đánh giá những giá trị lịch sử - văn hóa của chùa Quỳnh Viên và đền Chiêu Trưng từ cách tiếp cận liên ngành và liên vùng (PGS. TS. Nguyễn Quang Hồng) 260
- ~ Vai trò của Phật giáo Hà Tĩnh trong dòng chảy lịch sử - văn hóa Việt Nam (Đại đức Thích Chúc Giác) 271
- ~ Tiếp biến giáo dục Pháp - Việt trong phong trào chấn hưng Phật giáo ở Nghệ - Tĩnh nửa đầu thế kỷ XX (NCS Dương Thị Kim Oanh) 278

Phần 2:

**ĐÓNG GÓP CỦA PHẬT GIÁO
ĐỐI VỚI LỊCH SỬ, VĂN HÓA XÃ HỘI TỈNH HÀ TĨNH**

- ~ Tinh thần Phật giáo của hai vị danh nho đất Hà Tĩnh: Nguyễn Du và Nguyễn Công Trứ (PGS. TS. Trần Thuận) 296
- ~ Tinh thần nhập thế của Phật giáo Hà Tĩnh (ThS. Nguyễn Văn Quý) 323
- ~ Hoạt động từ thiện, nhân đạo của Phật giáo góp phần thực hiện giảm nghèo bền vững ở Hà Tĩnh (TS. Đỗ Cao Phúc) 345
- ~ Đóng góp của Phật giáo ở Hà Tĩnh đối với an sinh xã hội trong giai đoạn hiện nay (TS. Dương Thị Thanh Hải) 358
- ~ Phật giáo Hà Tĩnh với an sinh xã hội: Thực trạng và giải pháp (PGS. TS. Nguyễn Văn Mạnh) 369
- ~ Sự vận dụng hạnh “bố thí” của Tăng ni Phật giáo tại Hà Tĩnh qua hoạt động từ thiện thời kỳ đại dịch Covid-19 (TS. Bùi Thị Ánh Vân, TS. Nguyễn Thị Hồng Hoa) 379
- ~ Phật giáo nghi xuân trong dòng chảy lịch sử - văn hóa Phật giáo Hà Tĩnh từ năm 1991 đến nay (TS. Mai Thị Thanh Nga)....393
- ~ Dấu ấn Phật giáo trên đất Thạch Hà xưa và nay (TS. Đặng Như Thường) 412

- ~ Về một nhân vật lịch sử của Phật giáo Hà Tĩnh: Hòa thượng Nhật Sách - Tinh Cần (Hòa thượng, TS. Thích Đồng Bốn) 428
- ~ Nguyễn Công Trứ với Phật giáo (TS. Đinh Văn Viễn) 433
- ~ Tìm hiểu một số ngôi chùa tiêu biểu ở huyện Can Lộc (tỉnh Hà Tĩnh) (ThS. Nguyễn Thị Hà) 450
- ~ Những ngôi chùa ở Hà Tĩnh và dấu ấn trong phong trào đấu tranh vì độc lập dân tộc từ cuối thế kỉ XIX đến năm 1975 (TS. Mai Phương Ngọc, Vang Thị Kim Yến) 461
- ~ Vai trò của phụ nữ trong dòng chảy lịch sử - văn hóa Phật giáo trên đất Hà Tĩnh xưa & nay (NCS. Phạm Thị Hoài Thanh, NCS. Nguyễn Thị Kim Sang) 471
- ~ Một số tư liệu về hòa thượng Bình Lương Sư Ba - Phạm Ngọc Đạt (TS. Nguyễn Tùng Linh, CN. Lưu Văn Thành, CN. Lê Thị Như Quỳnh) 484
- ~ Đóng góp của phụ nữ đối với Phật giáo Hà Tĩnh: Trường hợp hoàng hậu Bạch ngọc Trần Thị Ngọc Hào (PGS. TS. Nguyễn Duy Bình, ThS. Nguyễn Văn Biểu) 503

Phần 3

BẢO TỒN, PHÁT HUY GIÁ TRỊ LỊCH SỬ - VĂN HÓA CỦA PHẬT GIÁO HÀ TĨNH TRONG BỐI CẢNH HIỆN NAY

- ~ Vị trí của núi Nam Giới - chùa Quỳnh Viên trong bản đồ du lịch tỉnh Hà Tĩnh (TS. Lê Thế Cường) 519
- ~ Hình tượng Quan âm Diệu Thiện tại chùa Hương Tích huyện Can Lộc tỉnh Hà Tĩnh: Giáo dục con người hiện đại từ điển tích trong văn hóa Phật giáo Việt Nam (Ths. Đỗ Duy Hưng, CN. Lê Văn Hiếu) 530

- ~ Dấu ấn Phật giáo trên đất Kỳ Anh: Giá trị truyền thống và định hướng phát triển (PGS. TS. Nguyễn Tất Thắng, Đại đức Thích Đạo Tuệ) 548
- ~ Phật giáo nhập thế ở Hà Tĩnh và những vấn đề đặt ra trong bối cảnh hiện nay (TS. Phan Thị Cẩm Vân) 570
- ~ Khai thác giá trị di sản văn hóa Phật giáo gắn với phát triển du lịch ở Hà Tĩnh hiện nay (TS. Hà Thị Mai, TS. Hà Thị Sương) 585
- ~ Tổ chức hoạt động trải nghiệm với các di tích Phật giáo tại Hà Tĩnh trong dạy học lịch sử ở trường trung học phổ thông (TS. Nguyễn Thị Duyên) 601
- ~ Nâng cao chất lượng dạy học về Phật giáo cho sinh viên ngành du lịch thông qua tổ chức trải nghiệm tại một số ngôi chùa ở tỉnh Hà Tĩnh (PGS. TS. Bùi Văn Hào) 609
- ~ Giá trị văn hóa - lịch sử của chùa Yên Phúc (huyện Nghi Xuân, tỉnh Hà Tĩnh) (TS. Tôn Nữ Hải Yến) 618
- ~ Hoạt động xã hội của Phật giáo Hà Tĩnh hiện nay (TS Nguyễn Thị Quế Hương, TS. Nguyễn Ngọc Quỳnh) 628
- ~ Tổng kết hội thảo (PGS. TS. Trần Đức Cường) 641

PHẬT GIÁO NHẬP THỂ Ở HÀ TĨNH VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA TRONG BỐI CẢNH HIỆN NAY

TS. Phan Thị Cẩm Vân*

1. Dẫn nhập

Công cuộc đổi mới ở Việt Nam vào năm 1986 đã mang lại diện mạo mới cho đất nước, cũng thổi một luồng gió mới cho sự hồi sinh của các tôn giáo ở Việt Nam, trong đó có Phật giáo. Trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp (1945 - 1954) và chống Mỹ (1954 - 1975), Phật giáo Việt Nam nói chung, Phật giáo Hà Tĩnh nói riêng không ngừng phát huy truyền thống nhập thể, tinh thần “hộ quốc an dân”. Tuy nhiên, trong hoàn cảnh đặc biệt lúc bấy giờ, Phật giáo đã phải chịu nhiều mất mát, tổn thất nghiêm trọng. Nhiều chùa chiền bị chiến tranh tàn phá, bị dỡ bỏ hoặc trở nên hoang phế; đất đai, tài sản của nhà chùa bị chiếm dụng; số lượng tăng ni, Phật tử ít dần... Tuy nhiên, kể từ năm 1986 (đặc biệt là từ năm 2004) đến nay, Phật giáo Hà Tĩnh đã và đang có những bước phát triển rõ rệt về tổ chức, hoạt động. Số lượng các chùa chiền, Tăng, Ni, Phật tử ngày càng tăng, chứng tỏ sự trưởng thành về mọi mặt của Giáo hội Phật giáo Việt Nam nói chung, Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh nói riêng.

Trong sự khởi sắc toàn diện của Phật giáo ở Hà Tĩnh, khuynh hướng “nhập thể” (tức là khuynh hướng Phật giáo hướng tới đời sống thế tục, quan tâm và tham gia giải quyết các vấn đề của đời sống xã hội trần thế) diễn ra trên tất cả các phương diện của đời sống xã hội, cụ thể như: đạo đức, kinh tế, từ thiện xã hội, giao lưu đối ngoại, văn hóa nghệ thuật... Kể từ năm 2004 đến nay, khuynh hướng “nhập thể” của Phật giáo ở Hà Tĩnh diễn ra trên tất cả các phương diện của đời sống xã hội như: đạo đức, kinh tế, từ thiện xã hội, giao lưu đối ngoại, văn hóa nghệ

---

* GV Khoa Lịch sử, Trường Sư phạm, Trường Đại học Vinh

thuật... Tuy nhiên, quá trình nhập thế của Phật giáo Hà Tĩnh bao gồm cả hai mặt - thời cơ và thách thức, tích cực và hạn chế. Trong khuôn khổ bài viết này, chúng tôi đề cập đến khuynh hướng nhập thế của Phật giáo ở Hà Tĩnh và những vấn đề đặt ra hiện nay, từ đó gợi ý một số cách thức để Phật giáo tiếp tục thích ứng, hội nhập và phát huy vai trò, giá trị trong bối cảnh hiện nay.

2. Sự nhập thế của Phật giáo ở Hà Tĩnh

Từ khi Phật giáo Hà Tĩnh được phục hưng (năm 2004) đến nay, nhìn chung, sinh hoạt của các Tăng, Ni trụ trì ở các cơ sở “tự viện” tương đối ổn định, thực hiện đúng theo tâm nguyện “trụ pháp Vương gia, trì Như Lai tạng”. Các Tăng, Ni đã tích cực tham gia các công tác hoạt động của xã hội như: Hội đồng nhân dân, Mặt trận Tổ quốc, Hội Chữ thập đỏ, Hội Khuyến học... từ Trung ương đến địa phương, đã thể hiện được tinh thần nhập thế của Phật giáo trong thời đại mới là “Phật pháp bất ly thế gian pháp”. Có thể thấy, tiến trình nhập thế của Phật giáo ở Hà Tĩnh nói riêng, Việt Nam nói chung thể hiện trên nhiều phương diện khác nhau của đời sống xã hội. Cụ thể:

* Duy trì chức năng tâm linh, tín ngưỡng, giáo dục đạo đức và luân lý xã hội

Cùng với sự phát triển của kinh tế, đời sống vật chất không ngừng được cải thiện, nhu cầu về văn hóa tinh thần ngày càng cao. Nhu cầu tâm linh, tín ngưỡng để giảm bớt gánh nặng tinh thần đặt ra bức thiết. Con người tìm đến Phật giáo để làm chỗ dựa, niềm an ủi và sự giải thoát trước thực tại khắc nghiệt. Chốn thiền môn thanh tịnh, các thiền viện, chùa chiền chính là nơi đáp ứng nhu cầu tâm linh, tín ngưỡng, giúp con người giải tỏa gánh nặng tinh thần trong cuộc sống. Chính vì vậy, trong những năm gần đây, số lượng tăng ni, Phật tử ở Hà Tĩnh tăng lên một cách nhanh chóng. Chỉ tính từ năm 2012 đến năm 2017, Ban Trị sự Phật giáo Hà Tĩnh cũng như chư Đại đức tăng ni trụ trì tại các chùa trong tỉnh đã tổ chức quy y Tam bảo cho gần 5.000 Phật tử; năm 2019, các chùa trong tỉnh đã tổ chức các đợt lễ quy y cho hơn 600 Phật tử; năm 2020, tổ chức quy y cho hơn 900 Phật tử...¹ Đến năm 2020, Phật

¹ Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2019, 2020), *Báo cáo tổng kết*

giáo Hà Tĩnh có khoảng 20. 000 phật tử đã quy y tam bảo ở 175 xã, phường, thị trấn trong toàn tỉnh.

Ngoài chức năng tâm linh, tín ngưỡng, Phật giáo ở Hà Tĩnh đã góp phần không nhỏ vào việc xây dựng, duy trì và hoàn thiện các quy phạm luân lí đạo đức xã hội, kiến tạo môi trường xã hội ổn định, lành mạnh và văn minh. Dưới tác động của nền kinh tế thị trường, chuẩn mực truyền thống đạo đức biến đổi và suy thoái một cách nhanh chóng, ngày càng trở nên nghiêm trọng. Vì thế, Phật giáo đã đưa ra hệ thống những quy phạm, chuẩn mực đạo đức phù hợp với việc xây dựng nền đạo đức xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam (trong đó có Hà Tĩnh). Phật giáo đã thông qua các hoạt động cụ thể như: mở các lớp bồi dưỡng, các khóa tu tập hay thuyết giảng về văn hóa truyền thống tại các thiền viện nhằm đáp ứng nhu cầu tu học, sinh hoạt tín ngưỡng, tôn giáo của các tầng lớp phật tử tại địa phương. Đặc biệt, từ năm 2012, hoạt động Hoằng pháp được đẩy mạnh hơn với nhiều hình thức phong phú. Các “tự viện” đã tổ chức Tu bát quan trai, hay khóa tu một ngày an lạc ở một số chùa. Tiêu biểu như: Chùa Thanh Lương (huyện Nghi Xuân) hàng tháng đều tổ chức vào ngày chủ nhật giữa tháng; chùa Trúc Lâm Thanh Lương (huyện Lộc Hà) hàng tháng đều tổ chức chủ nhật đầu tháng; chùa Long Đàm (Thị xã Hồng Lĩnh) tổ chức vào ngày 15 hàng tháng; chùa Nhiều Long (huyện Hương Sơn) tổ chức vào ngày 19/2 hàng tháng; chùa Khang Quý (Thành phố Hà Tĩnh) tổ chức vào chủ nhật tuần thứ hai hàng tháng...¹ Thêm vào đó, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh còn chỉ đạo, hướng dẫn các chùa tạo sân chơi bổ ích cho thanh thiếu niên bằng cách tổ chức các khóa tu mùa hè, với mục đích hướng cho các em được đến chùa, một môi trường trong lành, tốt đẹp để học về đạo đức, hay những lời dạy của Phật, của quý thầy... Cụ thể: Chùa Đà Liễu (huyện Nghi Xuân) đã tổ chức được 4 khóa tu mùa hè vào các năm 2012, 2013, 2015,

---

công tác Phật sự năm 2019 và phương hướng công tác năm 2020; Báo cáo tổng kết công tác Phật sự năm 2020 và phương hướng công tác năm 2021, tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.

¹ Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2017), *Tài liệu Đại hội Đại biểu Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh lần thứ III, nhiệm kỳ 2017-2022*, tr. 15; tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.

2017, 2018, 2019 với số lượng hơn gần 1.000 thanh thiếu niên tham gia; chùa Trúc Lâm Thanh Lương (huyện Lộc Hà) đã tổ chức được 4 khóa tu mùa hè vào các năm 2012, 2013, 2014, 2015, với số lượng trên 200 thanh thiếu niên tham gia... Đặc biệt, những năm gần đây, các khóa tu mùa hè được các “tự viện” tổ chức ngày một nhiều hơn: năm 2018, chùa Hữu Lạc tổ chức khóa tu với chủ đề “Hương sen Hà Tĩnh”, thu hút hơn 100 em thiếu nhi tham gia; năm 2019, chùa Giai Lam tổ chức khóa tu với chủ đề “Ươm mầm sen nở” cho hơn 200 em, năm 2020 với chủ đề “Nuôi dưỡng lòng từ” cho 350 tu sinh... Việc tổ chức các khóa tu mùa hè là việc làm có ý nghĩa lớn của Phật giáo ở Hà Tĩnh đối với xã hội. Bởi các khóa tu mùa hè đã góp phần cùng gia đình, nhà trường và xã hội tu dưỡng đạo đức, giúp các thanh thiếu nhi sống có trách nhiệm với bản thân, gia đình và cộng đồng.

Ngoài các hoạt động trên, nhiều chùa ở Hà Tĩnh đã tổ chức lễ cầu nguyện và tư vấn mùa thi cho học sinh trong toàn tỉnh. Các chùa tiêu biểu cho hoạt động này là: chùa Thanh Lương (huyện Nghi Xuân) đã tổ chức đều đặn hàng năm, với số lượng các em học sinh tham gia trên 1.000 em; chùa Trúc Lâm Thanh Lương (huyện Lộc Hà) tổ chức hàng năm, với gần 1.000 em tham gia; chùa Phúc Linh (huyện Hương Khê) tổ chức hàng năm, với hơn trên 500 em tham gia; chùa Hữu Lạc (huyện Kỳ Anh) tổ chức từ năm 2016, với số lượng hơn 300 em tham gia; chùa Giai Lam (huyện Thạch Hà) tổ chức hàng năm với số lượng hơn 500 em tham gia... Tiếp đó, trong những năm 2018 - 2020, nhằm hỗ trợ tinh thần, cung cấp cho các em những phương pháp ôn thi hiệu quả, từ việc nắm bắt kiến thức, kỹ năng và kinh nghiệm thi cử, hoạt động tổ chức lễ cầu nguyện và tư vấn mùa thi cho học sinh tiếp tục được thực hiện ở chùa Giai Lam, chùa Kim Dung, chùa Hữu Lạc, chùa Phúc Linh, chùa Bụt Sơn, chùa Vạn Phúc, chùa Gon, chùa Tượng Sơn, chùa Đá, chùa Bụt Sơn...¹ Lễ cầu nguyện và tư vấn mùa thi cho học sinh là việc làm có ý nghĩa thiết thực. Từ việc làm này đã đưa lại sự tự tin, khuyến khích các em bình tĩnh làm chủ bản thân trong thi cử, học tập, để lại ấn tượng tốt đẹp cho các phụ huynh học sinh và cộng đồng xã hội.

¹ Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2022), *Lược sử Phật giáo Hà Tĩnh*, Nxb Nghệ An, tr. 387 - 388.

Với tinh thần nhập thế độ đời, một số chùa trên địa bàn tỉnh đã tổ chức lễ hằng thuận cho các con em Phật tử nhằm hướng đến đời sống lành mạnh, trong sáng, giữ gìn hạnh phúc gia đình, sống hòa đồng với tinh thần lục hòa và giữ gìn Tam quy ngũ giới của Phật dạy. Tiêu biểu như: chùa Thanh Lương, chùa Trúc Lâm Thanh Lương, chùa Phúc Linh, chùa Giai Lam, chùa Nhiêu Long, chùa Hữu Lạc, chùa Hộ Độ, chùa Hà Linh... Một số địa phương còn thành lập câu lạc bộ “Thanh niên Phật tử” nhằm mục đích giúp thanh, thiếu niên sống hướng thiện, làm nhiều điều có ích cho bản thân và cộng đồng.

* Trở thành một yếu tố quan trọng của nền kinh tế Hà Tĩnh

Trước năm 1975, nguồn thu nhập chính của các chùa chiến Phật giáo ở Hà Tĩnh chủ yếu dựa vào các hoạt động tôn giáo như: giảng đạo, thuyết pháp, tổ chức các nghi lễ tôn giáo, lễ hội tôn giáo và nguồn thu từ tiền cúng dường của quần chúng tín đồ. Tuy nhiên, cùng với quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa, để tự chủ về mặt kinh tế, giảm thiểu sự phụ thuộc vào các cấp chính quyền, các chùa chiến trên địa bàn Hà Tĩnh đã thiết lập được một hệ thống kinh tế mới - “kinh tế tự viện”, đóng góp một phần vào sự phát triển kinh tế của tỉnh Hà Tĩnh hiện nay.

Chúng ta đều biết rằng, sở dĩ “kinh tế tự viện” có cơ hội phát triển trong giai đoạn kinh tế thị trường hiện nay vì phần lớn các ngôi chùa ở Hà Tĩnh đều tọa lạc ở những nơi thanh tịnh, phong cảnh hữu tình; là những địa điểm thu hút khách du lịch trong và ngoài nước đến tham quan, thưởng ngoạn và giải tỏa những căng thẳng trong cuộc sống. Nhiều ngôi chùa ở Hà Tĩnh vốn có giá trị lịch sử văn hóa lâu đời, nổi tiếng khắp vùng và cả nước với kiến trúc, phật điện, bảo tháp như: Chùa Hương, Chùa Quỳnh Viên, Chùa Phong Phạn, chùa Thiên Tượng... Trong các ngôi chùa ở Hà Tĩnh, chùa Hương Tích nằm trên dãy núi Hồng Lĩnh là một trong 21 thắng cảnh nổi tiếng bậc nhất của nước Nam xưa. Chùa có tên gọi đầy đủ là Hương Tích Cổ Tự. Dân gian còn gọi đây là chùa Thơm. Nằm ở độ cao 650m so với mặt nước biển, chùa Hương Tích Hà Tĩnh nằm ở lưng chừng đỉnh Hương Tích - một trong những ngọn núi đẹp, hùng vĩ nhất của dãy Hồng Lĩnh thuộc xã Thiên

Lộc, huyện Can Lộc, tỉnh Hà Tĩnh. Không chỉ thu hút khách du lịch bằng vẻ đẹp thiên nhiên say đắm, chùa Hương Tích còn là chốn linh thiêng, nơi tìm lại sự bình yên, thanh thản trong tâm hồn. Vì thế, chùa được xem là một trong những danh lam cổ, có truyền thống lịch sử văn hóa lâu đời; có kiến trúc độc đáo, ấn tượng; có không gian tựa cõi Phật chốn trần gian. Với những ưu thế đó, chùa Hương Tích đã trở thành một trong những địa điểm du lịch tâm linh nổi tiếng của vùng đất Hoan Châu trước đây và Hà Tĩnh ngày nay¹.

Hiện nay, do tác động của nền kinh tế thị trường, các ngôi chùa đã trở thành những địa điểm du lịch tâm linh Phật giáo hấp dẫn, thu hút một lượng lớn du khách, tạo nên nguồn thu nhập tương đối lớn, không chỉ giúp Phật giáo tự lập về kinh tế, mà còn có khả năng hỗ trợ phát triển kinh tế cho các địa phương của tỉnh Hà Tĩnh. Bên cạnh đó, do lượng khách du lịch ngày càng tăng nhanh, nên các dịch vụ kinh doanh, giải trí bắt đầu len lỏi vào ngay chính khuôn viên của các ngôi chùa hoặc xung quanh khu vực chùa chiền. Các cơ sở kinh doanh như tiệm cà phê, các nhà hàng ăn chay, nhà trưng bày, khu lưu niệm, tiệm chụp ảnh, thậm chí cả khách sạn... mọc lên ngày càng nhiều. Thậm chí, tất cả các dịch vụ kinh doanh phục vụ nhu cầu của khách đều sẵn có trong các ngôi chùa Phật giáo hoặc xung quanh chùa không khác gì một xã hội thu nhỏ. Vì thế, cùng với vé vào cửa, các dịch vụ dành cho du khách đã tạo nên một khoản thu tương đối lớn cho các chùa chiền. Ví dụ như, để thuận lợi di chuyển đến chùa Hương Tích, du khách có thể lựa chọn di chuyển bằng dịch vụ cáp treo, đi thuyền hoặc đi bộ; đồng thời có thể lưu trú tại các khách sạn xung quanh khu vực chùa như: Vinpearl Hotel Ha Tinh, Melia Vinpearl Ha Tinh, Vinpearl Discovery...

Như vậy, sự thịnh vượng, phát đạt của “kinh tế tự viện” trong những năm qua đã đóng góp cho sự phát triển của kinh tế Phật giáo nói riêng, kinh tế của tỉnh Hà Tĩnh nói chung. Sự phát triển của “kinh tế tự viện” đã góp phần khắc phục tình trạng Phật giáo chỉ đơn thuần dựa vào tiền bố thí, công đức, cúng dường của các cá nhân, tổ chức xã hội và Nhà nước để duy trì hoạt động. Chính sự tự lập về kinh tế đã góp phần cải

¹ Chùa Hương Tích Hà Tĩnh - Ngôi chùa thiêng giữa đại ngàn (vinpearl.com)

thiện đời sống của các tăng ni Phật giáo, giúp trùng tu các tự viện ngày một khang trang, đồng thời đóng góp một phần vào phúc lợi chung của xã hội Hà Tĩnh hiện nay.

* Nỗ lực tham gia vào công tác từ thiện xã hội

Từ xưa đến nay, Phật giáo luôn đề cao tư tưởng “tri ân, báo ân”. Trong đó, báo đáp “tứ trọng ân” - ân cha mẹ, ân chúng sinh, ân quốc gia xã hội, ân Tam bảo là mục đích hướng tới của Phật giáo. Về cơ bản, Phật giáo chủ trương báo ân quốc gia xã hội chủ yếu hướng tới hai phương thức cụ thể là: hoàng pháp trên lĩnh vực tinh thần và từ thiện trên lĩnh vực vật chất. Bởi, Hoàng pháp sẽ giúp cho các tín đồ Phật tử cảm thấy an vui nơi tâm linh, còn từ thiện lại tập trung vào các nhóm yếu thế trong xã hội, trực tiếp giúp đỡ những người gặp hoàn cảnh khó khăn.

Kể từ khi thành lập đến nay, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh đã kết hợp với các tăng ni, phật tử tham gia công tác từ thiện, cứu trợ các thảm họa thiên tai; thành lập các quỹ y tế và quỹ khuyến học để giúp đỡ các gia đình chính sách, thương binh liệt sĩ, nạn nhân chất độc da cam, trẻ em nghèo vượt khó, trẻ em mồ côi không nơi nương tựa, các gia đình có hoàn cảnh khó khăn...

Trong giai đoạn 2007 - 2012, Ban Trị sự Phật giáo Hà Tĩnh đã góp được trên 30 tỷ đồng để tổ chức hoạt động từ thiện xã hội; trong đó chủ yếu là cứu trợ nhân đạo cho nhân dân các huyện bão lũ trên địa bàn tỉnh Hà Tĩnh, nhất là vào các năm 2007, 2010. Cũng trong giai đoạn này, hàng năm, Ban Trị sự Phật giáo Hà Tĩnh còn tổ chức tặng quà cho các trẻ mồ côi, nạn nhân chất độc da cam, ủng hộ mổ mắt cho người mù, khám chữa bệnh cho người nghèo, tặng xe lăn cho người tàn tật... trên địa bàn Hà Tĩnh.

Trong giai đoạn 2012 - 2017, hoạt động từ thiện xã hội tiếp tục được đẩy mạnh và đạt được nhiều kết quả. Trong những năm 2013, 2015, 2016, Hà Tĩnh liên tiếp bị thiên tai do lũ lụt; đồng thời, năm 2016 lại có sự cố môi trường biển ở các huyện phía Nam của tỉnh gây thiệt hại lớn về kinh tế cho nhân dân. Trước thực tế đó, các thành viên trong Ban Trị sự Phật giáo Hà Tĩnh đã kêu gọi và kết hợp với tăng ni,

phật tử trong cả nước chia sẻ, ủng hộ đồng bào ở các huyện Hương Sơn, Hương Khê, Đức Thọ, Vũ Quang, Thạch Hà, Nghi Xuân... bị nạn hồng thủy tàn phá và ở các huyện Kỳ Anh, Cẩm Xuyên, Thạch Hà, Lộc Hà chịu thiệt hại do sự cố môi trường biển, nhằm động viên, giúp đỡ, chia sẻ kịp thời với những hoàn cảnh khó khăn. Tổng trị giá hoạt động từ thiện của Phật giáo Hà Tĩnh trong 5 năm (2012 - 2017) là hơn 55 tỷ đồng¹.

Trong giai đoạn 2018 - 2020, hoạt động từ thiện xã hội của Phật giáo Hà Tĩnh tiếp tục được đẩy mạnh. Ban Trị sự tỉnh và các huyện, thị xã, thành phố đã có nhiều hình thức nhằm góp phần chia sẻ khó khăn của nhân dân trong tỉnh. Các cuộc vận động đóng góp xây dựng quỹ từ thiện xã hội, các hoạt động ủng hộ học sinh nghèo vượt khó, người có hoàn cảnh khó khăn, người bị nhiễm chất độc màu da cam, xây nhà đại đoàn kết, nuôi dưỡng trẻ mồ côi và người già không nơi nương tựa... diễn ra thường xuyên và rộng khắp. Đặc biệt, một trong những hoạt động nổi bật, thể hiện rõ tinh thần từ bi của Phật giáo là cứu trợ đồng bào bị thiệt hại bởi thiên tai trên địa bàn tỉnh. Năm 2018, Phật giáo Hà Tĩnh tham gia các phong trào từ thiện và có nhiều đóng góp cho phúc lợi xã hội, riêng số tiền ủng hộ giúp đỡ các gia đình có hoàn cảnh khó khăn lên tới hơn 2 tỷ đồng. Năm 2019, tổng số kinh phí làm từ thiện của Phật giáo Hà Tĩnh gần 12 tỷ đồng. Năm 2020, số tiền làm từ thiện cũng lên đến hàng chục tỷ đồng².

Hàng năm, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh đã thành lập đoàn cứu trợ về các địa phương giúp đồng bào khắc phục hậu quả. Ngày 24/10/2020, thực hiện *Thông bạch về vận động cứu trợ đồng bào lũ lụt các tỉnh miền Trung* của Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam, Đoàn chư tôn đức Thường trực Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh đã đến thăm hỏi, tặng quà người dân một số địa phương thuộc các huyện Thạch Hà, Cẩm

¹ Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2017), *Tài liệu Đại hội đại biểu Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh lần thứ III, nhiệm kỳ 2017-2022*, tr. 22-25; tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.

² Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2019), *Báo cáo tổng kết công tác Phật sự năm 2019 và phương hướng hoạt động năm 2020*; tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.

Xuân bị ảnh hưởng nặng nề do thiên tai, lũ lụt gây ra. Tổng kinh phí thực hiện chuyến từ thiện đợt này là gần 300 triệu đồng (do tăng ni, phật tử trong tỉnh quyên góp). Bên cạnh đó, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh còn trao tặng cho các hộ gia đình bị thiệt hại do lũ lụt trên địa bàn tỉnh là 200 triệu đồng. Cũng trong dịp này, nhiều chùa trên địa bàn tỉnh cũng kêu gọi sự hào tâm của nhân dân, thành lập các đoàn vào trao quà tận tay cho đồng bào ở địa bàn bị thiệt hại. Số tiền hằng năm mà Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh và các chùa ở các huyện, thành phố, thị xã ủng hộ đồng bào bị lũ lụt ở các địa phương trong tỉnh lên tới hàng tỷ đồng, riêng năm 2020 là hơn 6,4 tỷ đồng. Ngoài ra, hoạt động từ thiện kết nối cũng được Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh làm tương đối tốt. Hàng năm, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh đã phối hợp với chính quyền tổ chức đón tiếp, bố trí các đoàn từ thiện Phật giáo trong và ngoài nước. Chỉ tính riêng năm 2020, Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh đã kết nối, đón tiếp hơn 20 đoàn từ thiện của các các tổ chức Phật giáo, phật tử trong và ngoài nước, đó là chưa kể sự kết nối của Phật giáo các huyện, thị xã, thành phố trong tỉnh... Số tiền từ thiện kết nối năm 2020 là gần 20 tỷ đồng¹ ...

Cùng với các hoạt động từ thiện kể trên, Phật giáo ở các huyện, thị xã, thành phố trên địa bàn tỉnh Hà Tĩnh còn có nhiều hình thức làm từ thiện rất thiết thực như: “Nồi cháo yêu thương”, “nồi cháo thiện tâm” phát cho những người đang điều trị ở bệnh viện ở Hương Khê, Đức Thọ, Thành phố Hà Tĩnh...; tặng sữa cho học sinh ở Vũ Quang; chương trình “Tết ấm tình người”, “Cứu khổ ban vui” cho những người có hoàn cảnh khó khăn nhân dịp Tết Nguyên đán ở Thành phố Hà Tĩnh, Hương Sơn... và rất nhiều hình thức có ý nghĩa khác như tặng quà trung thu, tặng xe đạp cho thiếu nhi, tặng quà cho người neo đơn, người có hoàn cảnh khó khăn ở các địa phương khác...². Ngoài ra, còn có nhiều chùa trên địa bàn tỉnh Hà Tĩnh là nơi che chở, dạy bảo cho

¹ Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2020), *Báo cáo tổng kết công tác Phật sự năm 2020 và phương hướng hoạt động năm 2021*; tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.

² Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2022), *Lược sử Phật giáo Hà Tĩnh*, Nxb Nghệ An, tr. 404 - 405.

các trẻ mồ côi, có hoàn cảnh khó khăn. Tại đây, các em vừa được nhà chùa tạo điều kiện cho theo học văn hoá, vừa được dạy dỗ về đạo đức, lễ nghĩa.

* Ảnh hưởng đến phương thức sinh hoạt của nhân dân như tục ăn chay, ngồi thiền hay tham dự các mùa lễ...

Trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa, khi đời sống vật chất được nâng cao, con người càng chú trọng đến phương thức sinh hoạt phù hợp để điều tiết trạng thái tinh thần, giữ cho tâm hồn được thanh thản, an vui. Muốn vậy, con người trong xã hội hiện đại thường tìm đến Phật giáo, bởi tôn giáo này có tư tưởng, thái độ sống hòa bình, khoan dung, “thanh tâm, quả dục”. Trong đó, “ngồi thiền” chính là phương pháp tu hành của Phật giáo nhằm điều chỉnh tâm khí, giữ tâm thanh tịnh, tạo cảm giác thư thái, nâng cao sức khỏe và bảo dưỡng tinh thần...

Ở Việt Nam (trong đó có Hà Tĩnh), lý luận thiền học và phương pháp thiền tu luôn thu hút sự quan tâm của người dân. Bởi, thái độ sống và phương thức tu hành của “thiền tu” là cách thức hiệu quả để con người luôn giữ được trạng thái tinh thần cân bằng khi mệt mỏi do phải đối mặt với nhiều áp lực của đời sống. Theo truyền thống tốt đẹp của Phật giáo xuất hiện từ thời Đức Phật và được duy trì cho đến hiện nay, an cư kiết hạ được tiến hành hàng năm vào 3 tháng mùa mưa để giúp người tu hành nỗ lực tu tập thiền định, trau dồi giới, định, tuệ... Chư Tăng Phật giáo Hà Tĩnh thường tổ chức khóa hạ hậu an cư bắt đầu từ ngày 16/5 âm lịch và kết thúc vào ngày 16/8 âm lịch hàng năm. Năm 2010, khóa an cư đầu tiên của Phật giáo Hà Tĩnh bắt đầu được tổ chức tại tổ đình chùa Cảm Sơn (Thành phố Hà Tĩnh). Các năm 2011, 2012 về sau, các khóa an cư kiết hạ tiếp tục được duy trì tại chùa Cảm Sơn và các chùa khác trên địa bàn tỉnh Hà Tĩnh. Hiện nay, tại các ngôi chùa ở Hà Tĩnh, các lớp giảng dạy thiền học, lớp bồi dưỡng thiền tu và tổ chức hành thiền được tiến hành thường xuyên. Hoạt động này được đông đảo Phật tử đón nhận và tham gia. Song song với các lớp bồi dưỡng thiền tu, nhiều tài liệu tham khảo, kinh sách đã phiên dịch để trì tụng, thiền tu cũng được Ban Trị sự Phật giáo Hà Tĩnh cung cấp cho các Tăng, Ni, Phật tử... ở các địa phương, góp phần làm cho phương

pháp “thiền tu” của Phật giáo ngày càng ảnh hưởng sâu rộng trong đời sống của nhân dân.

Cùng với “thiền tu”, tục ăn chay trong Phật giáo cũng đi vào đời sống của người dân Hà Tĩnh như một thói quen tốt, có lợi cho sức khỏe. Ăn chay vốn đã thịnh hành qua một số triều đại của lịch sử Việt Nam. Thời Lý - Trần, Phật học cực thịnh, trở thành “quốc giáo”. Ăn chay trong Phật giáo lúc bấy giờ không chỉ thịnh hành trong Tăng chúng mà được nhân dân hưởng ứng, đón nhận một cách tích cực. Ngày nay, bước vào thời đại mới, khi các chứng bệnh huyết áp, mỡ máu, tiểu đường... ngày càng gia tăng, thì tục ăn chay trong Phật giáo càng phát huy tốt vai trò của nó. Các tiệm ăn chay mọc lên ngày càng nhiều trong thành phố, các huyện thị ở Hà Tĩnh, không chỉ phục vụ các món ăn chay, cơm suất chay hàng ngày mà còn nhận đặt mâm cỗ, tiệc chay... Tiêu biểu như: Quán chay Thanh Tịnh (Thị trấn Nghèn, Can Lộc); Nhà hàng chay Nhân Duyên, Cơm chay Thuận Duyên, Cơm chay Tâm Đức (Thành phố Hà Tĩnh) ... Điều này đã phản ánh thói quen, nhu cầu của người dân trong xã hội hiện đại đang dần thay đổi, muốn hướng tới sự thanh đạm, gần gũi, thân thiện với tự nhiên.

Ngoài ra, tham dự các mùa lễ Phật giáo vốn có từ lâu đời và trở thành một nét sinh hoạt văn hóa Phật giáo gần gũi của người dân Hà Tĩnh. Ở Việt Nam (trong đó có Hà Tĩnh), nghi lễ không chỉ là phương tiện để chuyển hóa tâm linh, đưa nhân dân tham gia vào đạo, mà còn là một pháp môn tu học để “đạt ngộ chân như Phật tính bằng sự rung cảm tâm linh”. Các hoạt động lễ hội Phật giáo được tổ chức thường niên hàng năm và thu hút đông đảo các tầng lớp nhân dân trên địa bàn Hà Tĩnh tham gia, cụ thể như: lễ Phật Đản, lễ Vu Lan báo hiếu, ngày hội Hoa đăng, ngày Thương binh - Liệt sĩ... Trong các hoạt động lễ hội kể trên, tuần lễ Phật Đản là một trong những hoạt động đặc thù của Phật giáo Hà Tĩnh nói riêng, Phật giáo Việt Nam nói chung. Tuần lễ Phật đản hàng năm của Phật giáo ở Hà Tĩnh thường tổ chức khai mạc vào ngày 8/4 âm lịch và bế mạc vào ngày 15/4 âm lịch trên địa bàn toàn tỉnh. Trong tuần lễ Phật đản, hàng vạn phật tử cùng nhân dân toàn tỉnh đã tích cực hưởng ứng và tham dự. Các hoạt động trong tuần lễ Phật

đàn diễn ra rất sôi nổi, gồm: tụng kinh Pháp Hoa 7 ngày; dâng lễ cúng dường Phật đàn thuyết pháp; bố thí; tổ chức các đêm văn nghệ Phật giáo; thả bóng bay và chim bồ câu, thả hoa đăng; rước xe hoa; tổ chức triển lãm...¹ Có thể thấy, hoạt động lễ hội này chính là một phương cách “hoàng pháp”, tùy duyên tôn vinh Phật giáo, trong đó còn mang theo ý nghĩa “hộ quốc an dân”; đồng thời góp phần tô điểm thêm nét đặc sắc trong đời sống văn hóa tín ngưỡng dân tộc.

* Góp phần phát triển giao lưu đối ngoại, văn hóa nghệ thuật

Sức mạnh của Phật giáo không chỉ nằm ở thực lực kinh tế mà còn nằm ở các hoạt động giao lưu đối ngoại, văn hóa nghệ thuật. Ngay sau khi thành lập, Ban Tăng sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh đã tham gia một số hoạt động giao lưu đối ngoại như: tham gia Hội thảo Tăng sự toàn quốc năm 2016 tại Học viện Phật giáo Hà Nội; cử đoàn đại biểu tham dự Đại lễ kỷ niệm 35 thành lập Giáo hội Phật giáo Việt Nam tại Hà Nội; tham gia tích cực các hội nghị, hội thảo do Ban, Viện Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam tổ chức... Bên cạnh đó, Phật giáo Hà Tĩnh còn tổ chức các lễ hội Phật giáo nhằm thu hút nhiều Phật tử, thập phương thiện tín trong và ngoài tỉnh về tham dự, tiêu biểu nhất là Lễ hội chùa Hương Tích, Lễ hội chùa Chân Tiên... Đây là nét đẹp văn hoá truyền thống, và là sinh hoạt tín ngưỡng, tôn giáo có ý nghĩa quan trọng trong đời sống tinh thần của người dân xứ Nghệ nói chung và người dân Hà Tĩnh nói riêng.

Bên cạnh đó, công tác văn hóa văn nghệ cũng được phát triển mạnh trong tín đồ Phật tử, đặc biệt là trong thanh thiếu niên Phật tử và tu sĩ trẻ. Nhân các ngày lễ lớn, các thanh thiếu niên Phật tử và tu sĩ trẻ đã tự dàn dựng chương trình, tập dượt và thể hiện trước đông đảo nhân dân. Các tiết mục văn nghệ vừa truyền tải một cách sinh động giáo lý Phật giáo, vừa góp phần làm cho giáo lý đạo Phật ăn sâu bén rễ, đi vào lòng người. Đặc biệt năm 2015, Ban Hướng dẫn Phật tử đã kết hợp với Ban Hoàng pháp Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh tổ chức *Hội thi Giáo lý cho cư*

¹ Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2022), *Lược sử Phật giáo Hà Tĩnh*, Nxb Nghệ An, tr. 392.

sĩ Phật tử lần thứ nhất với sự tham gia của hơn 250 thí sinh. Ban Tổ chức đã trao 1 giải đặc biệt, 5 giải nhất, 7 giải nhì, 3 giải ba, 3 giải khuyến khích để khuyến tấn Phật tử tinh tấn tu học¹...

3. Một số vấn đề hiện nay của Phật giáo Hà Tĩnh

Phật giáo nhập thế ở Hà Tĩnh là một khuynh hướng tự nhiên, xuất phát từ bản chất của Phật giáo. Tiếp đó có thể coi là hệ quả tất yếu của quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và đô thị hóa nhanh chóng trong xu thế hiện nay. Không thể phủ nhận, Phật giáo nhập thế ở Hà Tĩnh đã mang lại những lợi ích đáng ghi nhận trên nhiều phương diện của đời sống xã hội. Tuy nhiên, chính tiến trình tăng tốc nhập thế cũng đặt ra nhiều nguy cơ tiềm ẩn cho tương lai phát triển của Phật giáo ở Hà Tĩnh.

Một là, nguy cơ biến thái, hủ hóa tự thân, gây tổn hại, thậm chí đánh mất những đặc tính truyền thống, những giá trị chân chính vốn có của Phật giáo. Những năm qua, du lịch Phật giáo đã đóng góp đáng kể cho sự phát triển kinh tế ở Hà Tĩnh. Tuy nhiên, thực tế cho thấy, khi các nhà chùa tham gia vào hoạt động thương mại thì một vấn đề lớn đặt ra là: liệu các nhà chùa có thể giữ được nét cổ kính, tranh nghiêm, thanh tịnh vốn có của chốn thiền tu hay không? Bởi hoạt động thương mại theo cơ chế thị trường sẽ tác động và ít nhiều làm thay đổi khách quan lối sống, suy nghĩ của các Tăng, Ni, Phật tử... Điều này sẽ làm cho quá trình nhập thế của Phật giáo ở Hà Tĩnh có nguy cơ bị tha hóa và đánh mất dần những giá trị tinh thần truyền thống thiêng liêng, tốt đẹp để chạy theo những giá trị vật chất trước mắt. Chính vì thế, đây là thách thức không nhỏ đối với Phật giáo Hà Tĩnh nói riêng, Phật giáo Việt Nam nói chung.

Hai là, kinh tế tự viện những năm gần đây phát triển mạnh mẽ đã mang lại những nguồn thu lớn từ khách du lịch, tiền cúng dường của Phật tử, tổ chức các nghi lễ cầu siêu, cầu an... Do vậy, việc quản lý, kiểm soát các cơ sở thờ tự Phật giáo hiện nay được giao cho Ban Tôn giáo

¹ Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2022), *Lược sử Phật giáo Hà Tĩnh*, Nxb Nghệ An, tr. 388.

tỉnh Hà Tĩnh. Việc dung hòa giữa chính quyền địa phương với Phật giáo là một trong những yêu cầu đặt ra, nhằm tiếp tục đưa Phật giáo Hà Tĩnh "nhập thế", tham gia tích cực vào các vấn đề xã hội ở Hà Tĩnh hiện nay.

Ba là, bản địa hóa là vấn đề đáng lưu tâm trong quá trình nhập thế của Phật giáo Hà Tĩnh. Bản địa hóa trong Phật giáo Hà Tĩnh là quá trình lịch sử đã diễn ra hơn 1.000 năm. Bản thân Phật giáo vốn là một tôn giáo ngoại lai, có nguồn gốc từ Ấn Độ cổ đại. Tuy nhiên, nhờ khả năng thích ứng, hòa nhập với nền văn hóa truyền thống Việt Nam mà Phật giáo ngay từ khi mới du nhập đã nhanh chóng ăn sâu bén rễ, tồn tại và phát triển trên mảnh đất Hà Tĩnh nói riêng, Việt Nam nói chung. Để mở rộng ảnh hưởng, ngay từ khi bắt đầu du nhập, một số lượng lớn sách kinh điển Phật giáo đã được biên dịch, chỉnh sửa, trau chuốt theo hướng bổ sung ngôn ngữ dân gian cho dễ hiểu. Mục đích chính là làm cho giáo lý Phật giáo dễ dàng đi vào đời sống nhân dân, giảm bớt sự ngăn cách, khác biệt về mặt văn hóa. Vì thế, bản địa hóa là quá trình biến đổi liên tục, diễn ra xuyên suốt trong các thời kì lịch sử. Cho đến nay, sau gần 40 năm tiến hành đổi mới đất nước, chế độ chính trị, kinh tế, xã hội Việt Nam (trong đó có Hà Tĩnh) đã có nhiều biến đổi, tư tưởng, quan niệm, tâm lí của người dân cũng khác trước rất nhiều. Phật giáo cũng cần phải có những điều chỉnh để tạo dựng một hình tượng Phật giáo mới, phù hợp với thời đại mới và con người mới trong giai đoạn hiện nay.

Với quá trình lịch sử lâu dài hơn 1.000 năm, Phật giáo Hà Tĩnh đã chứng minh cho sức sống và giá trị vĩnh hằng của nó. Trong bối cảnh mới của thời đại, Phật giáo Hà Tĩnh đã tích cực nhập thế vào các phương diện của đời sống xã hội Hà Tĩnh như đạo đức, kinh tế, từ thiện xã hội, giao lưu đối ngoại, văn hóa nghệ thuật... Song chúng ta cần nhận thức rằng, quá trình nhập thế của Phật giáo Hà Tĩnh bao gồm cả hai mặt - thời cơ và thách thức, tích cực và hạn chế. Vì thế, Phật giáo ở Hà Tĩnh làm thế nào để tiếp tục thích ứng, hội nhập và phát huy vai trò, giá trị, sứ mệnh của mình trong bối cảnh hiện nay đang là một nhiệm vụ hết sức khó khăn, liên quan đến sự tồn vong và cũng là con đường phát triển tất yếu của Phật giáo trong lịch sử.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2019), *Báo cáo tổng kết công tác Phật sự năm 2019 và phương hướng công tác năm 2020*; tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.
2. Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2020), *Báo cáo tổng kết công tác Phật sự năm 2020 và phương hướng công tác năm 2021*, tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.
3. Ban Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2017), *Tài liệu Đại hội Đại biểu Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh lần thứ III, nhiệm kỳ 2017-2022*; tài liệu lưu tại Văn phòng Ban Trị sự Phật giáo tỉnh Hà Tĩnh.
5. Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Hà Tĩnh (2022), *Lược sử Phật giáo Hà Tĩnh*, Nxb Nghệ An.
6. Chùa Hương Tích Hà Tĩnh - Ngôi chùa thiêng giữa đại ngàn (vinpearl.com)

KỶ YẾU HỘI THẢO KHOA HỌC QUỐC GIA

PHẬT GIÁO HÀ TĨNH

TRONG DÒNG CHẢY LỊCH SỬ - VĂN HÓA

PHẬT GIÁO VIỆT NAM

GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM TỈNH HÀ TĨNH
TRƯỜNG ĐẠI HỌC VINH

NHÀ XUẤT BẢN TÔN GIÁO

53 Tràng Thi - Hoàn Kiếm - Hà Nội

ĐT: (024) 37822845

Email: nhaxuatbantongiao@gmail.com

Chịu trách nhiệm xuất bản

Giám đốc

ThS. Nguyễn Hữu Có

Chịu trách nhiệm nội dung

Tổng Biên tập

Lê Hồng Sơn

Biên tập: Nguyễn Thị Hà

Sửa bản in: Nguyễn Quang Hồng

Trình bày: Phan Chiến

Đơn vị liên kết: Ông Nguyễn Quang Hồng Giảng viên - Khoa Lịch sử
Địa chỉ: Trường Sư Phạm, Trường Đại học Vinh, 182 Lê Duẩn,
phường Bến Thủy, thành phố Vinh, tỉnh Nghệ An

In 300 bản, khổ 16x24 cm tại Công ty TNHH In TM&DV Nguyễn Lâm,
352 đường Giải Phóng, phường Phương Liệt, Q. Thanh Xuân, TP. Hà Nội.
Số ĐKXB: 4509-2023/CXBIPH/28-170/TG. Mã ISBN: 978-604-61-7084-6

QĐXB: 809/QĐ-NXBTG ngày 14 tháng 12 năm 2023

In xong và nộp lưu chiểu quý I năm 2024

KỶ YẾU HỘI THẢO KHOA HỌC QUỐC GIA

PHẬT GIÁO HÀ TĨNH

TRONG DÒNG CHÁY LỊCH SỬ - VĂN HÓA
PHẬT GIÁO VIỆT NAM

ISBN: 978-604-61-7084-6

SÁCH KHÔNG BÁN